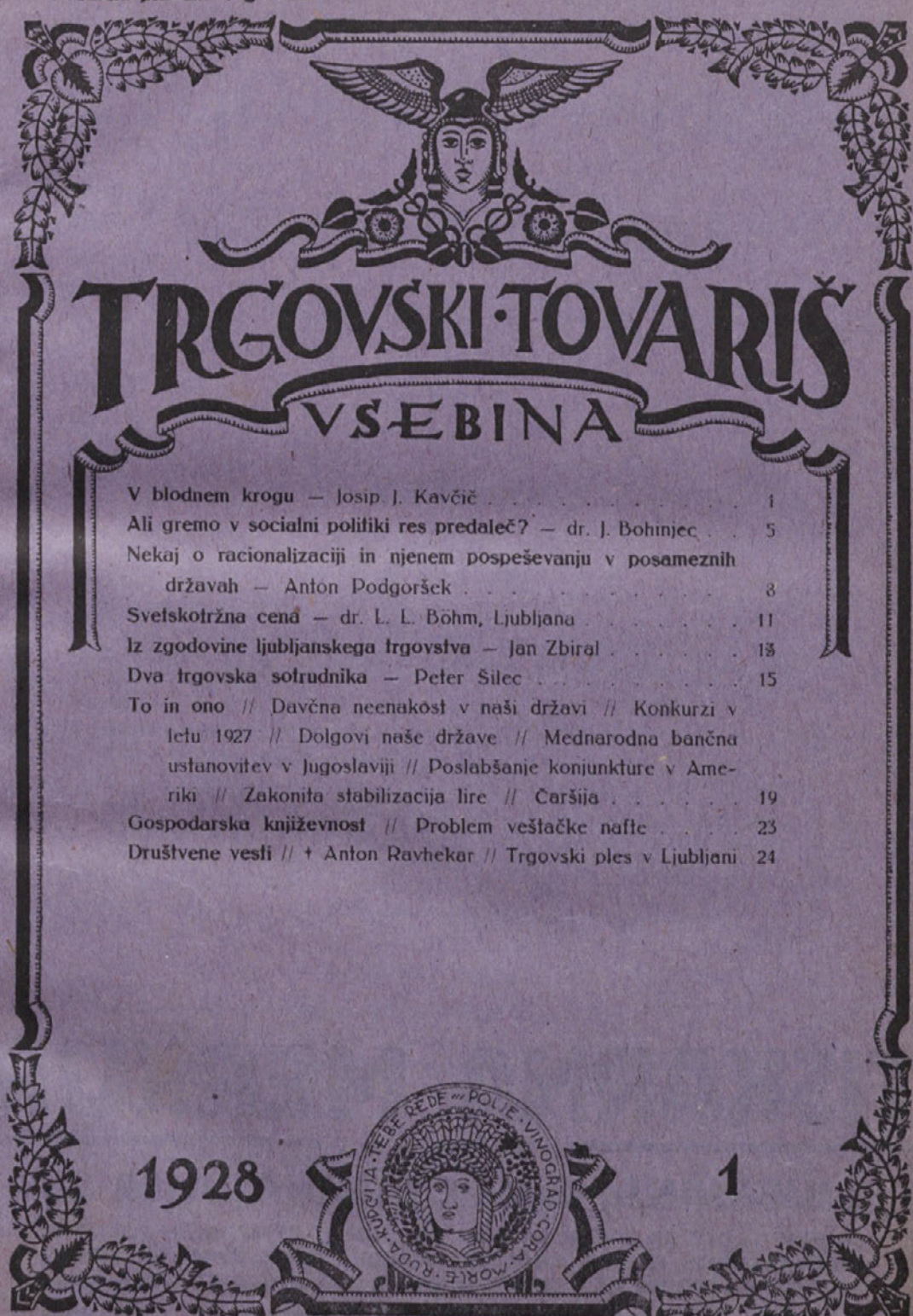

TRGOVSKI TOVARIS

VSEBINA

V blodnem krogu — Josip J. Kavčič	1
Ali gremo v socialni politiki res predaleč? — dr. J. Bohinjec	5
Nekaj o racionalizaciji in njenem pospeševanju v posameznih državah — Anton Podgoršek	8
Svetskoletna cena — dr. L. L. Böhm, Ljubljana	11
Iz zgodovine ljubljanskega trgovanja — Jan Zbiral	13
Dva trgovska sotrudnika — Peter Šilec	15
To in ono // Davčna neenakost v naši državi // Konkurzi v letu 1927 // Dolgovi naše države // Mednarodna bančna ustanovitev v Jugoslaviji // Poslabšanje konjunktura v Ameriki // Zakonita stabilizacija lire // Čaršija	19
Gospodarska književnost // Problem veštačke nafte	23
Društvene veselja // + Anton Ravhekar // Trgovski ples v Ljubljani	24

TISKARNA MERKUR

TRG. - IND. D. D.

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA ULICA 23

SE PRIPOROČA ZA NAROČILA VSEH TRGOVSKIH IN URADNIH TISKOVIN.
TISKA ČASOPISE, KNJIGE, BROŠURE, CENIKE, TABELE, ŠTATUTE, LETAKE,
LEPAKE, POSETNICE IN VSA V TISKARSKO STROKO SPADAJOČA DELA.

TEL. 2552

LASTNA KNJIGOVEZNICA.

TEL. 2552

Josip J. Kavčič:

V blodnem krogu

V jubilejno, deseto leto našega uedinjenja smo prišli mesec pred novim letom, torej skoraj v času naših gospodarskih, kulturnih in političnih bilanc.

ln povedati moramo na ves glas, da smo z vsemi temi bilancami z ozirom na državno upravo in vlado skrajno nezadovoljni in da tako ne pojde dalje. Mi ljubimo narod in državo vedno in povsod in ker ljubimo, smatramo, da je prišel v jubilejnem letu skrajni čas, da pomedemo z metodami, ki se zadnjih devet let niso obnesle. Devet let v blodnem krogu korupcije in parlizanstva, afaristične politike in državnopravnih gesel brez pravega, smotrenega dela za narod in državo! Tega imamo dovolj!

Kako globoko smo že? Politika se je polaslila vsega narodnega in državnega življenja, toda ne blagotvorno in dvigajoče, nego parlizansko izrabljajoče in uničujoče!

V devetih letih smo imeli, Bog ve koliko, dvajset ali petindvajset vlad brez dalekosežnih sporedov in večjih zamislov. Za to se ludi velikih in obsežnih reform vseh devet let ni izvedlo. Tako obsloja v desetem letu uedinjenja poleg stalnih razlik vere, jezika in pisave še vedno šest različnih pravnih redov, različni obrtni redi, različno zavarovalno in menično ter trgovinsko pravo in drugo. ln ludi davki se odmerjajo po različnih načinih in stopnjah, toda na žalost tako, da smo preobremenjeni mi. Za tako develtelo vladanje ne najdemo slovenskega izraza. Nemec pa bi imenoval to: develtelo »fortvursllarijo« (Fortwurstlerei). To je edina pravilna in pogodena označba.

Uedinjujemo se menda le v slabem, kar povzroča kulturno, civilizačno in moralno nivelacijo navzdol. Če prebiramo poročila raznih gospodarskih in političnih dnevnikov naše države, ki ob novem letu podajajo bilanco zatonele časovne periode, vidimo iz leta v leto isto jadikovanje in isto nezadovoljstvo, tako da so si la letna poročila podobna za več let nazaj kakor jajce jajcu. Ne, ta jadikovanja so vsako leto hujša, rezkejša, obupnejša.

V tej iz leta v leto prehajajoči in naraščajoči mizeriji bi bilo omeniti še posebej nekaj stvari, zadevajočih naše ožje slovenske in ludi splošne državne prilike.

Pri volitvah v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani smo lahko opazili, da se izkuša uvesti ludi pri nas macedonske volilne metode. Naše oblasne samouprave kažejo pasivnost slovenske politike: nismo mogli dobiti zanje potrebnega denarja iz Beograda, kamor ga

dajemo v podobi preobilnih davkov, nego moramo z novimi dokladami in davki sedaj vzdrževati še svoje oblasne uprave.

Slovenske politične delegacije niso imele žalibog nikdar dovolj vpliva na vodstvo državnih poslov in parlamenta. Tudi pri sedanjem predlogu za izenačenje davkov ne morejo biti trgovci in obrtniki zadovoljni s slovenskimi poslanci, kajti namesto dosedanje obče pridobnine in dohodnine naj se po novem zakonu pobira davek od podjetij, obrtov in poklicev ter bodo po sedaj nam znanem novem predlogu mali trgovci in obrtniki plačevali še več kot doslej. In teh malih podjetnikov bo pri nas skoraj 90%!

Naši slovenski ministri za socialno politiko so nam menda vsi v slabem spominu. Sedanji minister za socialno politiko je hotel že pred tremi meseci kar čez noč urediti delovni čas, pa menda samo v Ljubljani, vendar se mu to ni kar tako posrečilo, ker prihajajo pri tem kočljivem in zamolčanem vprašanju tudi še drugi faktorji v poštev. Mi smo sicer vsi za pametno ureditev tega, že več let perečega in še vedno nereščenega vprašanja, toda kar čez noč se pa vendar ne da uvesti 8-urnega delovnega časa za vse in povsod.

Slovenski industrijalci pa tudi niso ravno z zadovoljstvom sprejeli najnovejših navodil ministra za socialno politiko glede volitve delavskih zaupnikov. Pravijo, da socialna zakonodaja postaja preveč »napredna« in mnogo prehitro »napreduje« pri nas in da je potreba preje še mnogo mila, s katerim bo prišla civilizacija in več kulture, potem pa naj šele pridejo socialne blagodati, kot jih lahko že danes uživajo francoski, nemški ali angleški delavci.

Naša Narodna banka še vedno iz strankarskih razlogov nima guvernerja. To se vleče sedaj že dve leti. Menda bi radi za guvernerja radikal, ki bi ščitil v tem velikem privilegiranem zavodu strankarske interese. Tako je vlada in stranka močnejša kot bančin upravni odbor! Sicer pa je kreditna politika Narodne banke favoristična in ostane največ in preveč denarja v Beogradu. Kakor kažejo vsi poizkusi lanskega leta, banka tudi nima primerne vpliva na kreditne prilike v državi.

Problem naše državne uprave je tudi težko, menda še za dolgo nerešeno vprašanje. Poslovanje te uprave nas stane mnogo preveč in tvori eno izmed težkih davčnih bremen. Pri tej upravi je pri vsem tem mnogo korupcije tam preko, kar je čisto jasno, če pomislimo, da stane na primer v Beogradu skoro samo stanovanje uradnika toliko, kot znese njegova redna plača. Ostalo za življenje si mora seveda preskrbeti na drug način. Takozvane intervencije spadajo k vprašanju administracije in korupcije ter so tudi vzrok, da se ne more uravnati in znižati naš budžet. Državne nabave se plačajo 20–40% dražje, kot je tržna cena, ker mora prodajalec vkalkulirati stroške intervencij in računati, da bo bržčas par let čakal na plačilo za dobavo. Uprava in policija marsikje v državi ne odgovarjata; osebna in imovinska varnost so osnove pravne države, in vendar pri nas te osnove marsikje manjkajo. Zločini v Južni Srbiji, tako politični kot razbojniški, stavlajo v čudno luč policijske oblasti tam doli in resni srbski listi se s skrbjo vprašujejo, kam bo to dovedlo, če bodo zločince vedno iskali šele po izvršenih dejanjih, če bodo pustili narod trpeti v nesigurnem stanju ter zahtevajo brezpogojno depolitizacijo policijske službe. Policijski uradniki naj bodo strokovnjaki, ne pa politični priganjaki.

Predlog budžeta za l. 1928/29 je prinesel splošno in težko razočarane vsem gospodarskim krogom tu in onstran Drine in ostro obsodbo vseh nepristranskih gospodarskih činiteljev. Koliko se je že pisalo o vsem tem! Navajamo samo mal primer:

Ministrov imamo na pretek in čitali smo, da ima en tak gospod vseh dohodkov iz raznih virov 36.000 Din mesečno (pred vojno v Srbiji 1000 dinarjev), medtem ko ima dandanes najnižji uradnik 1000 Din na mesec, pred vojno pa je imel v Srbiji 1500 Din! S položajem na razpoloženju in v pokoju stanejo državo poedini ministri po več stotisoč dinarjev letno. In koliko stane poleg te vlade parlament!

Za to pa se v svrhu štednje in znižanja proračuna znižujejo doklade že itak mizerno plačanim uradnikom in se na primer brez pravega finančnega efekta reducirajo državni logarji zaradi štednje. Potem so pa zgoreli državni gozdovi, ki so bili brez zadoslnega nadzorstva. Ali pa se reducirajo poštarji, da ni dostavljalcev za ekspresna pisma itd., itd. Brez temeljnih reform ne pridemo do realnega in aktivnega budžeta. Kajti on ni samostojna stvar, nego posledica običajnih razmer v državi. Brez stalnega gospodarskega načrta, izvedljivega v več letih, ne dospemo na zeleno vejico. Namesto pospeševanja blagostanja in gospodarskega napredka, vidimo le, kako nas duše ena vlada za drugo pri svojem večnem in brezciljnem »fortvuršljanju«.

Trgovska bilanca je pasivna nad 800 milijonov in znaša razlika v primeri z l. 1924, ko smo bili za 1300 milijonov dinarjev aktivni, v našo škodo preko 2 milijardi dinarjev. Mi bi potrebovali izvanredno pametno in plodonosno državno gospodarstvo s krepkim uravnavanjem gospodarskih smernic, ker liči v našem pretežnem poljedelskem gospodarstvu za naše narodno gospodarstvo vedno velika nevarnost. Vsa naša ostala privreda ne more nadomestiti izgub, ki jih povzročila lahko dve veliki neznanki v naši gospodarski bilanci vsako leto: letina in svetovne cene žita. Racionalizacija poljedelstva je radi tega nujno potrebna, da bomo mogli zmanjšati pogubno moč teh dveh vplivnih neznank.

Mnogo bi se dalo napisati o hibah in napakah, toda vsakomur je že pošla volja. Saj vidimo, da vse konference gospodarskih zbornic in vsi strokovni predlogi, ki se jih je moralo nakopičiti v ministrstvih že cele skladovalnice, ne zaležejo nič. Škoda za trud in čas! Nasvetov iz ljubezni in dobre volje se ne sliši, zato se omejuje vse delovanje na očuvarje onega, kar smo dobrega prinesli s seboj v sebi in svojih zakonih.

Bridko nas zadeva vsakoletno poizkušanje okrnitve naših najvišjih slovenskih kulturnih ustanov na račun štednje. Zamenjava se menda kultura s civilizacijo. Kajti slovenske kulture se ne da izenačiti v državi, ker bo vedno le naša, slovenska. Kdor hoče pa nivelizacijo in izenačenje jugoslovanske civilizacije in državne miselnosti, ta naj začne prekvajati tam, kjer se dajejo državljanom šele osnovni pojmi za življenje in naj pusti v miru najvišje ustanove naše slovenske kulture. Žalostno je, da se tudi o tem razne smeri slovenske politike nemilo in demagoško prerekajo v škodo našega slovenskega ugleda in naše kulture.

Zadnje čase je vendar došlo v odločilni stadij vprašanje davkov v naši državi. Po Hrvaškem in Slavoniji smo imeli v preteklih tednih na manifestacijskih zborovanjih proti nepravilnim davkom pravo davčno burjo. Slovenci smo že pred leti delali take burje, momentano pa nismo tako glasni, ker tedanji naši akterji radi sedanje politične konjunktore ne ja-

hajo davčnega konjička, nego so ga začasno postavili v hlev. Kadar bo pa sila največja, tedaj bo tudi pri nas z lahko burja najhujša, zaenkrat pa počakajmo, da vidimo, kako nam bo sedanja vlada olajšala davke, saj nam kol resnim gospodarjem ni do demagogije.

Tudi davčnega vprašanja se je preveč polotila politika, izrabljajo ga demagoško i vladinovci i opozicija. Kakor pri drugih politično eksploativanih važnih zadevah, tako tudi lukaj vsak samostojno misleč in razsoden državljan lahko s preudarno objektivnostjo ugotovi pravo stanje in ne caplja slepo za krilaticami simpatične mu stranke. Kajli to, kar partija danes v opoziciji žigosa in proklinja, je pripravljena jutri v vladi blagoslovljati in hvaliti! Imamo dovolj bridkih izkušenj tozadevno.

Eno pa je gotovo. In to so povdarili tisoči in tisoči gospodarskih pripadnikov na Hrvaškem in v Slavoniji pri zadnjih protidavčnih manifestacijah in mi vemo, da čuti in misli isto vsak slovenski gospodar, tudi oni, ki danes službeno molče. Davčne neenakosti in bratovskega izkoriščanja imamo dovolj! Mi zahtevamo izenačenje v resnici in ne samo na papirju. Kajli izenačenje na papirju imamo že pri poslovnem davku in pri davkih na ročno in duševno delo, stvarno pa plačujemo stokrat in stokrat več mi tu, kot oni preko Drine. Zato zahtevamo z vso odločnostjo izenačenje v stvari in ne na papirju, ker sicer bodo tudi pri nas kaj kmalu deset tisoči slovenskih davkoplačevalcev javno povedali, kaj zahtevajo in odločno terjajo.

V takih okoliščinah postajajo razmere obupne in pauperizacija rapidno narašča. Podjetnik nima posla in ne daje zaslužka lisočim duševnih in ročnih delavcev; kmetovo delo nima cene, državni uradniki nimajo več ko za golo življenje in vsa ta revščina širokih konsumentskih krogov ovira razvoj kupčije in slabi davčno moč pridobitnikov, da posilajajo usihajoč studenec državnih dohodkov. In kjer ni blagostanja, tudi ni napredka.

Znaki kažejo, da pojde polagoma mogoče na bolje. Kajli politika je krenila s teorije v praktično življenje. Vlada in opozicija se danes ne prerekata več za državnopravne teorije, za napise v latinici in cirilici, nego boj se vodi za ravnopravnost in dobro gospodarstvo, tako da moramo priti na bolje, če pojde razvoj v tej smeri, da bo vsaka opozicija gonila vsako vlado k praktičnemu gospodarskemu delu, kot ga zahteva živo življenje, pa najsibo na vladi la ali oni.

Povedati moramo pa še nekaj na račun naših bratov Srbov. Mi ne zamenjujemo čaršije in klik z bratskim srbskim narodom, ki ga lastni ljudje izkoriščajo ravno tako kot nas in mislimo, da nima vsak politični afarist pravice s sklicevanjem na srbsko junaštvo, pri katerem ni sodeloval, opravičevati svojih grehov. Naši nazori v marsičem niso skladni s srbskimi. O pravu in poštenju, značajnosti in veri, o državi in rodbini sodimo v marsičem različno. Zrasli smo v dolgih stoletjih pod različnimi okoliščinami. Cenimo visoko junaštvo in domorodno požrtvovalnost, toda zahtevamo pa tudi odločno red in poštenost v upravi ter solidno delavnost in ravnopravnost.

Zatorej ven iz blodnega kroga po devetletnih bridkih izkušnjah, da bomo v desetem letu našega uedinjenja postali bratu ravnopraven brat, da bomo skupno zalrli vse naše škodljivce in izkoriščevalce ter rešili državo pijavk in zajedalk in šli na delo za lepšo bodočnost v blagoslovljeni, naravnih zakladov polni Jugoslaviji!

.....

Dr. J. Bohinjec:

Ali gremo v socialni politiki res predaleč?

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo je dne 3. januarja 1928 priredila predavanje o gospodarstvu Nemčije. Predaval je univ. prof. W. Hoffmann iz Freiberga. V uvodnih besedah je med drugim poudaril, da je dobro in koristno, ako se je tudi Jugoslavija lotila reševanja socialno-političnih problemov, da na ta način izglajuje nasprotnja med delom in kapitalom. Pri tem je prosil za oprosteno, ako sme kot poznavalec jugoslovanskih gospodarskih razmer glede naše socialne politike izreči svoje mnenje. Njegovo mnenje je izzvenelo v tem smislu, da gre jugoslovanska socialno-politična zakonodaja preko mej možnosti in da hodi pred slanjem narodnega gospodarstva. S tem je hotel pač reči, da naša socialna politika ovira razvoj gospodarstva, da je torej gospodarstvu škodljiva.

Na misli strokovnjaka, zlasti še spoštovanega inozemca, je treba v interesu naše resnosti in objektivne ureditve dejanskega stanja reagirati. Predavanje se je vršilo pred izbranim privrednim svetom in v prostorih interesnega zastopstva slovenskega gospodarstva trgovine, obrli in industrije in ni v interesu naše gospodarske kulture, ako bi naš privredni svet živel in deloval samo pod dojmom univ. prof. g. Hoffmanna, ne da bi se v stvar globlje zamislil in se vprašal o pomenu in bistvu naše socialno-politične zakonodaje in o njenem praktičnem uplivu na naše gospodarstvo.

Dodobne kritike je pogosto čuli. Gospodarski kongresi v svojih resolucijah govore tudi o socialnih problemih; resolucije zahtevajo ukinitve ali ublažitve raznih bremen ali omejitev socialnega značaja. Tudi v časopisju se od časa do časa pojavlja nerazpoloženje napram socialni zakonodaji. Na drugi strani pa je zopet iz delavskih, nameščenskih ter socialno-šibkejših vrst sploh slišati ostre pritožbe proti socialni reakciji, ki da vlada v državi ne samo na polju zakonodaje, ampak tudi na polju administrativnega udejstvovanja države, oblasti in občin. Razna stanovska udruženja delovnih slojev pošiljajo poslancem in v časopisje ter na urade in oblastva pelicije, memorandumne, uloge in resolucije, v katerih rišejo svoj obupni položaj in prosijo odpomoči. Opozarjajo na razna nerešena in pereča socialna vprašanja, ki niso predvidena samo v naši ustavi, ampak spadajo med naše mednarodne obveznosti ali pa med splošne kulturne potrebe in dolžnosti vsakega naroda. Razni ministrski predsedniki v pismih na kralja ne pozabljajo poleg veliko drugih potreb

omenjati tudi potrebe socialno - političnega značaja. Poslanci raznih strank, v vladi in v opoziciji, bolj ali manj jasno ne prikrivajo, da je na socialno - političnem polju še veliko nerešenega, pa nujno potrebno, da se reši. Vse to ne more biti preračunjeno in usmerjeno na nizke instinkte, saj o tem govorijo resni ljudje v najresnejših trenutkih. K nam prihajajo ugledni tujci, kateri imajo namen, voljo in sposobnost o nas govoriti in pisati čisto resnico. In ta resnica je dostikrat bridka ter nam v pogledu našega socialno-političnega udejstvovanja ne dela časti. Kratko moremo reči, da javno mnenje, ne samo politično, ampak tudi strokovnjaško, povdarja potrebo po intenzivnejšem in ekstenzivnejšem socialno-političnem udejstvovanju države in drugih oblasti.

Mislím, da tudi v gospodarskem svetu ne more biti utrjena zavest, da je pri nas, absolutno vzeto, v socialno-političnem oziru vse v redu, odnosno prefirano. Življenje socialno šibkejših slojev je tako obupno v gospodarskem oziru in tako zanemarjeno v zaščitno-pravnem pogledu, da to vidi vsakdo, ki hoče z objektivnimi očmi gledati. Dejansko se tudi od nikoder ne čuje nekaj nasprotnega. Zato moremo kot splošno priznано dejstvo podčrtati trditve, da naša socialno - politična zakonodaja in na njej sloneče praktično udejstvovanje daleč zaostaja za življenjskimi potrebami delovnega človeka in da ni v skladu z načelnimi zahtevami socialnosti, morale in tudi ne gospodarske kulture, ako pod tem pojmom le malo nekaj drugega razumemo, kakor pa materialne dobrine gospodarstva. S socialnimi potrebami in zahtevami se more prefiravati, ker to sega v polje čustvenosti in najvišjih idealov družbe, toda kdor s temi stvarmi politično spekulira, slabo spekulira. S tem hočem reči, da resna politika nikdar ne bo spekulirala, kar pomeni toliko, da se bo vedno držala v mejah možnosti in dosegljivosti ter absolutnih potreb. Resnost je še pri nas, brezdvoma pa se resno govori in camera caritalis. In tu politika in vse drugo priznava, da smo v socialni politiki še daleč za zahtevami moderne kulturne države. Poglejmo samo ministrstvo za socialno politiko, ki se imenuje ministrstvo, s proračunom od 30 milijonov dinarjev pa hoče dokazati in priznati, da nima sploh delokroga. Kdo teh 30 milijonov zapravi, je prilično vseeno.

Do teh konstatacijah ni ulemeljeno, ako govorimo o tem, da socialno-politična zakonodaja naše države s ponosno nogo hodi daleč pred stanjem našega gospodarstva in ga torej s to svojo objektivno priznано revščino ogroža. Take trditve so ravno tako napačne, kakor početje, s katerim se iz naslova neulemeljenega štedenja napravlja še večja škoda. Ako gospodarstvo nima razvojnih možnosti, istih ni iskati pri socialno šibkih, češ, da imajo preveč. Vzroke je poiskati drugod. Ni jih težko najti. Vem, da socialna politika črpa svojo moč iz blagostanja gospodarstva, zato je tudi logična resnica, da je naša revščina na socialno-političnem polju posledica gospodarskega propadanja, gospodarske stagnacije, ako eliminiiram vse druge predpogoje za uspešno socialno politiko. Nikakor pa ne moremo trditi nasprotno, da gospodarsko propadanje, gospodarsko stagnacijo povzroča naša socialna politika. Ko bi prišli tako daleč, potem na lepšo bodočnost našega gospodarstva ne smemo več upati. Trditve, da naša socialna politika, katere je objektivno priznано slaba in daleč zaostaja za inozemsko, ovira naše gospodarstvo pri razvoju, v bistvu pomeni le to, da naše gospodarstvo ni zdravo fundirano, da ni izraz pravih gospodarskih predpogojev, da prehiteva, ako

je zabredlo v položaj, da objektivno slabo socialno stanje našega prebivalstva odnosno glavnih gospodarskih elementov smatra za vzrok svojim neuspehom. Gospodarstvo je le takrat zdravo, življenja sposobno in vredno, ako je v stanu istočasno s svojim razvojem pospeševati razvoj socialno šibkih slojev. Le v tem primeru narodno gospodarstvo izvršuje svojo narodno in državno funkcijo, v nasprotnem primeru pa je navadno zasebno-egoistično prerivanje skozi množice gladnih in brezposelnih. Le s to predpostavko je utemeljeno, da mora država in vsa javnost razvoj narodnega gospodarstva podpirati. Narodno gospodarstvo ni po svojem efektu nič drugega kakor socialna ali materialna in kulturna moč naroda. Ako to ni, potem je to le moč enega razreda in sicer močnejšega, napram kateremu je slabjšega ščilili. Ako naše gospodarstvo teh skromnih objektivno prenizkih bremen ne prenese, potem mora postati, da postane sposobno jih prenesti.

V razvado je prišlo, da se pri vseh sanacijskih načrtih pogleda najpreje vrže na slabega. Več let so reducirali uradništvo in njih plače, šele letos se je plaho pojavila misel, da bi se tudi pri ministrskih in poslanskih plačah nekaj reduciralo. Pa to je samo misel. Naše narodno gospodarstvo se dela tako, kakor da so socialna bremena poleg davkov ena glavnih ovir. Povdarim: pri nas se izvaja samo bolniško in nezgodno zavarovanje. Torej dve panogi zavarovanj, ki sta stari 40 let, uživeli v celotno gospodarsko udeleževanje, danes po premijah cenejši, kakor kdaj prej. Ti dve vrsti zavarovanj ima danes vsaka kulturno še tako zastopala država. Diference v premijah, t. j. v obremenitvah narodnega gospodarstva so malenkostne, v kulturnih državah bremena znatno višja, kakor pri nas. Naj ta bremena znižamo na najnižjo mero, ki je sploh mogoča, bi to na narodno gospodarstvo ne imelo nobenega učinka, ker bi dobili enote, s katerimi se da računati samo v logaritmičnih, ne pa v praktičnem gospodarskem življenju. Države okoli nas, vse brez izjeme, s katerimi v konkurenčnem boju prihajamo v stik, so po vojni svojo socialno-politično zakonodajo izpopolnile do najskerajnejših mej možnosti. Poleg najpopolnejšega zavarovanja za vse slučaje življenjskih kriz, za bolezen, nezgode, starost, smrt in brezposelnost je tudi ostalo delovno pravo dobilo nikdar pričakovan razmah. Izvedena je demokratizacija gospodarstva po tem zakonov o obratnih svetih, kateri imajo najširšo posvetovalno in odločujočo ingerenco, inspekcija dela je poglobljena in razširjena, delavstvo ima pravico do brezplačnega dopusta, zaščita mater in dece je zakonodajno in materialno izpopolnjena itd. Vse to ni slučaj samo v takozvanih socialističnih državah, ampak tudi v državah s kmetско-meščansko mentaliteto, n. pr. v Poljski in Češkoslovaški. O razmahu socialne zakonodaje v Nemčiji niti ne govorimo. Tako je gospodarstvo v državah okoli nas iz naslova socialne zakonodaje v najvišjem pomenu besede napram našemu obremenjeno najmanj v razmerju 1:20. Že samo proračuni ministrstev socialne politike dosegaajo milijarde. Pri nas je edina resna in obremenjujoča panoga socialne politike ona socialnega zavarovanja. Obremenitev narodnega gospodarstva iz tega naslova ne dosega niti 3% vseh produkcijskih stroškov. V drugih ozirih ne moremo govoriti o slabem in odločujočem vplivu socialne zakonodaje na naše gospodarstvo. Inspekcija dela postaja samo še na papirju. Nima kreditov in zato ne deluje. Kar dela, je samo neznatna senca dela drugod. Zakon o zaščiti delavcev je v svojih najvažnejših določbah ostal

na papirju. Pravilnik o delavskih zaupnikih nima praktične vrednosti, ker to institucijo postavlja samo fakultativno za primer, da ne pride do drugačnega sporazuma in ker ne ureja zadosno pravne zaščite teh zaupnikov. Ako še omenimo obupni finančni položaj bralovskih skladnic in temu odgovarjajočo preskrbo upokoјencev, bedni položaj državnih upokoјencev vseh vrst državnega nameščentva, da delovno pravo zaznamuje komaj prve začetke postajanja, je slika približno jasna. In ako še to skromnost reduciramo na zaželeni minimum, potem smo dejansko iz knjige naše kulture iztrgali vse liste.

Na eni strani najpopolnejša socialna beda, na drugi strani trditve, da je naša socialna politika pretirana, te trditve so v resnem življenju nevzdržne.

Anton Podgoršek:

Nekaj o racionalizaciji in njenem pospeševanju v posameznih državah

Težke in dolgotrajne krize, ki so pretresale narodna gospodarstva večine evropskih držav po vojni, in čudoviti razvoj industrije v Ameriki so ustvarili nujno potrebo, posvetili izčrpno pažnjo tehnični opremi, obratni organizaciji in delovnim metodam posameznih podjetij, da se zajamči njih rentabilno delovanje in konkurenčna sposobnost na svetovnem trgu.

Pri tem pa se ni zadosno upošteval historični razvoj in velika raznolikost gospodarskih osnov Evrope in Amerike, temveč pogostoma se je slepo posnemal ameriški vzorec. Amerika posedla neizmerno enotno produkcijsko in carinsko ozemlje, v Evropi pa trpe stremljenja po izboljšanju gospodarskega položaja radi gospodarskih bojov med posameznimi državami.

Vendar preveča Evropo prava racijonalizacijska mrzlica. Racijonalizacija je postala takorekoč modna beseda. Ustanavljajo se institucije za znanstveno proučevanje in pospeševanje delovne organizacije in ogromno je narasla literatura o teoretičnih raziskavanjih vseh tozadevnih vprašanj.

Umevno je, da se bavijo v sedanjem gospodarskem redu z racijonalizacijskimi problemi predvsem podjetniki. Raz socialno, ekonomsko in kulturno stališče pa morajo zanje kazati čedalje večji interes tudi delavci in nameščenci, saj občutijo posledice racijonalizacije na lastnem telesu in jim pravica soodločevanja v produkcijskem procesu ter v vsem gospodarskem in socialnem življenju nalaga dolžnost, da aktivno sodelujejo pri njenem oblikovanju in tempu.

Pomen racijonalizacije ni omejen samo na ozko strokovno polje, temveč vpliva tudi na razdelitev produkcijskega donosa in določitev delovnega časa ter vodi k temeljnijim vprašanjem svetovne gospodarske politike, k razmerju med ponudbo in povpraševanjem, k produkciji in kenzumu. Zato hočemo v sledečih izvajanjih na kratko orisati njen pojem ter razmah v raznih državah.

Nagon samoohrane sili ljudi, da se stalno preskrbujejo z vsemi potrebščinami, ki so neobhodno potrebne za življenje.

Preskrba se vrši na ta način, da se proizvajajo razne dobrine in potem trgovine prenašajo iz mesta produkcije med konzumente. Dobrene se producirajo, da ljudje, nosilci delovne sile, učinkujejo s pomočjo raznega orodja, strojev itd. na sirovine, to je, vrše delo. Ako prekaša vrednost produkta vrednost uporabljenih produkcijskih sredstev, govorimo o produktivnem delu. Čim večja je količina proizvodov, ki jih je ustvarila določena množina delovne sile, tem večja je produktivnost dela. Ekonomskemu načelu odgovarja stremenje po zvišanju produktivnosti dela, to je, doseči z vedno manjšim delovnim naporom vedno večji delovni uspeh. Če pa spada zvišanje produktivnosti k zmiselnemu oblikovanju življenja, ga mora voditi pamet, kar znači v latinskem jeziku ratio. Racionalizacija produkcijskega procesa pomeni torej — ako smemo rabiti ta izraz — njega »popametilev«.

Preskrba človeštva z vsemi življenjskimi potrebščinami se vrši danes v popolnoma drugih oblikah, ko kdaj poprej. V dobi domačega gospodarstva je vsakdo vse, kar je potreboval, pripravil sam doma s pomočjo svojih družinskih članov. V cehovski uslavi srednjega veka se vrši produkcija dobrin po naročilu. V dobi kapitalizma pa prevladuje proizvodnja za trg, izrazilo profilno gospodarstvo: Ljudje ne gospodarijo in ne proizvajajo več, da zadostijo človeškim potrebam, temveč, da dosežejo kar največji dobiček, se obogalé in pridobé tako na moči v vsem socialnem življenju.

Narodnogospodarska produktivnost in zasebnogospodarska rentabilnost sta načeli, ki se borita med seboj v gospodarstvu sedanje dobe.

Zasebni podjetnik stremi po rentabilnosti, profitu, narodno gospodarstvo pa po produktivnosti. In tako je torej racionalizacija dobrodošla podjetniku, v kolikor služi povečanju rentabilnosti njegovega podjetja ter je podana verjetnost zvišanja dobička. Njegovo stremenje gre za čim večjim intenziviranjem dela, ki je doseglo svoj višek v Taylorjevem sistemu. Vendar je poudariti, da ima tudi intenziviranje dela svoje meje, preko katerih ni mogoče iti, ne da bi občulno trpele delovne sile celokupnega človeštva. V tem trenutku pa bi tudi ne mogli več govoriti o racionalizaciji.

Zvišanje produktivnosti povzroči mogočen porast blagovnih zalog in pojavi se vprašanje, kako povečati njih konsum.

Sredstva za pridobitev dobrin nam nudi dohodek, ki obstoja pri veliki večini ljudi v plači, mezdi. Ako so navedeni dohodki nizki, je tudi konsum majhen; če pa so celo tako nizki, da postane konsum manjši ko produkcija, nastane kritična gospodarska situacija, ki more roditi težke preljudje v vsem gospodarskem življenju. Za rešitev omenjenega vprašanja sta podani dve možnosti: Ali se pri enakih blagovnih cenah zvišajo mezde, ali pa se pri istih mezdah znižajo blagovne cene.

Zadnja je posebne važnosti za one podjetnike, ki morajo na svetovnem trgu konkurirati s ceneni izdelki visoko racionaliziranih obratov drugih dežel. Znižanje cen pomeni zmanjšanje dobička, zato ga skušajo podjetniki omejiti samo na inozemski odjem, v domači deželi pa vzdržati visoke cene. Vsi podjetniki, ki pripadajo eni in isti produkcijski panogi, se združijo v kartelih — v Nemčiji n. pr. jih najdemo okoli 3000 — in se dogovoré, da bodo držali cene, ki jih morajo znižati za inozemski trg,

vsaj doma na višjem nivôju. V tem slučaju govorimo o takozvanem Dumping systemu.

Naj navedemo za omenjeno rešitev dva vzgleda, Zedinjene države Severne Amerike in Nemčijo, dve državi, ki prednjačita v racijonalizacijskih stremljenjih. Amerika je v vojni dobi ogromno razširila svoje produkcijske obrate, kajli vršila je dobičkanosno funkcijo dobaviteljice najraznovrstnejšega materiala evropskim zavezniškim državam. Po vojni pa se je njen inozemski trg v veliki meri zmanjšal in stala je pred težavno alternativo, da ali omeji svojo produkcijo, kar bi povzročilo veliko brezposelnost, ali pa poveča odjem na domačem trgu polom pojačenja kupne moči prebivalstva ter se tako izogne pogubnim perturbacijam, ki jih povzroči v narodnem gospodarstvu omejitve produkcije. Amerika je ubrala slednjo pot, zvišala delavske mezde, si zajamčila jak konsum v širokih ljudskih plasteh ter se izognila najtežavnejšemu in najžalostnejšemu problemu našega gospodarskega življenja, brezposelnosti. Povečanje najvažnejše postavke produkcijskih stroškov, delavskih mezd, pa je paralelizirala s tem, da je posvetila temeljito pozornost racijonalizaciji vseh panog gospodarske delavnosti.

V Nemčiji pa je položaj popolnoma drugačen. Njena industrijska delavnost je usmerjena predvsem na eksport, kajli le na ta način more zadoščati velikim reparacijskim obveznostim, določenim po versajskem miru. Izpostavljena je jaki konkurenci na svetovnem trgu in njeno stremljenje mora iti za tem, da kar najbolj zniža produkcijske stroške in zalaga inozemski trg s cenanimi izdelki. Zato je umeven odpor proti vsakemu zvišanju delavskih mezd in znižanju delovnega časa — najzadnji slučaj v železni industriji — silen porast kartelne misli in pogosto pojavljanje dumping sistema, predvsem pa seveda vsestransko pospeševanje racijonalizacijskih prizadevanj.

Po predstojecih izvajanjih hočemo pojem racijonalizacije opredeliti kot »uporabo vseh tehničnih in organizatoričnih sredstev, ki jih nudijo naravoslovne in duhovne vede, da se zviša produktivnost človeškega dela«.

Široko polje racijonalizacijskih odredb moremo deliti v dve glavni vrsti, v narodnogospodarsko in obratno racijonalizacijo.

Problem narodnogospodarske racijonalizacije obstoji v odgovoru na vprašanje, kako je možno racijonalizirati odnošaje med posameznimi gospodarstvi. To se vrši v največji meri polom karteliranja in koncentracije podjetij, ki prinaša nedvomno velike koristi v tem, da zviša njih produktivnost, izboljša delitev dela, uvaja nove stroje, motri bolje svetovni trg, ustvarja možnost najetja večjih kreditov itd.

Narodnogospodarska racijonalizacija mora načeloma dopuščati karteliranje, zahtevala pa bo najstrožjo kontrolo in državno zaščito, da karteli ne bi na eni strani polom dviganja cen izrabljali konsumentov, na drugi strani pa delavstvo polom nizkih mezd.

Obratna racijonalizacija pa hoče rešiti vprašanje najsmotrenejše ureditve posameznih podjetij, obratov, v kolikor se tiče tehnične opreme, boljše organizacije, intenziviranje dela, novih delovnih metod itd.

(Dalje prihodnjič)

Dr. L. L. Böhm, Ljubljana:

Svetskotržna cena

Svetskotržna cena je v denarju izražena cena za vse one posebne dobrine, kojih vrednost in ceno je svetski trg (na borzah in potem hitrih sporočil) določil. Ta cena, katero določi svetski trg, se regulira potem ponudbe in povpraševanja.

Preveliki dovoz in preobilo ponudbo kake dobrine na svetskem trgu, presegajočo potrebo, omeji svetski trg s potiskanjem njene cene pod produkcijske stroške. Zaradi tega seveda preneha dovoz dolične dobrine, ker proizvajalec ne pride več na svoje stroške. Nasprotno pa poslopa svetski trg, ako je povpraševanje po kakih dobrinah izredno veliko. V tem slučaju ta trg zvišuje ceno dobrin toliko časa, dokler ne doseže cena najskrajnejše točke kupne moči potrošača, ali dokler zvišane svetskotržne cene v dolični panogi ne povzročajo — zaradi ugodne konkurence — večje produkcije. Večje proizvajanje pa povzroča konkurenco, da morajo zopet pasti cene na nivo, katerega more zdržati konsument.

Kakor je svetsko gospodarstvo nekaj namišljenega in v tem smislu abstraktnega, tako je tudi pojem »svetski trg« nekaj abstraktnega, akoravno se pod gotovimi pogoji more tudi govoriti o konkretnem svetskem trgu.

O svetskem trgu se vselej ledaj in tam lahko govori, kjer se ponudba in povpraševanje ne vršita samo po prodajalcih in kupcih ene dežele, nego kjer se več dežel udeležuje pri produkciji dobrin, kjer ta množica dežel nudi dobrine vsemu svetu, kjer se te dobrine od vsega sveta zahtevajo. S tem je rečeno, da nastane zaradi konkurence različnih dežel trg, kojega cena je za te različne dežele merodajna prevzemalna cena. Že misel sama, da cena, s katero se zamore kako blago dobiti, ne zavisi samo od domačega trga, temveč da določata to ceno povpraševanje in ponudba različnih uvoznih in izvoznih dežel, omogoča, da si zamoremo predstavljati neki trg, kjer se vse ponudbe in vsa povpraševanja srečajo in vodijo do tvorbe cene.

Svetski trg dela svoje cene na borzi. Na borzah se sklepajo kupčije o dobrinah, ki so razpoložljive na mestu, kjer se nahaja borza ali pa na drugih krajih. Zaradi brzotajnih (telefonskih, kabelskih) poročil učinkujejo cene različnih zelo oddaljenih krajev ena na drugo, tako da nastane svetska konkurenca, na temelju koje se potem ustanovi nekaka primerna najnižja cena. Tako je ves civilizirani svet s pomočjo modernih prometnih sredstev postal en trg v najširšem smislu besede, namreč svetski trg.

Svetski trg stoji pod uplivom ideje, kakor da so navzoči vsi svetski prodajalci in nakupovalci potem telegrafskih zvez.

V današnjem narodnem gospodarstvu je zaradi vsestranske prepletenosti gospodarskih odnošajev in medsebojne odvisnosti dežel navzlic novim visokozaščitnim tendencam vendar svetski trg izredno živahen ter je konkurenca postala internacionalna.

Ta internacionalna konkurenca je eden izmed najbolj karakterističnih znakov svetskega gospodarstva. Drugi znak pa je ta, da preskoči trgovina vse meje in sega v najoddaljenejšo količko sveta.

Zaradi tega dobijo (na temelju gornjih izvajanj) mnoge dobrine ceno, ki se tvori internacijonalnim polom. Tozadevno moramo razlikovati dve vrsti dobrin: ena skupina obsega take predmete, ki pridejo na trg tudi v znatnih množinah. Ponudbo izvrše proizvajalci sami (n. pr. jeklene tračnice, nosilci, bakrena žica, kemične snovi itd.). Druga skupina pa pride na svetski trg s posredovanjem Irgovca (n. pr. kožuhovina, vina, čaj itd.). V teh panogah ne obstoji nobena borzna trgovina in se tudi ne more govoriti o enotni svetskoItržni ceni radi zelo velikih razlik v kvaliteti. Pomislimo samo na razlike v čaju. Velike čajno-impornine Ivrške imajo svoje lasne pokuševalce čaja (»Teekoster«). Te omenjene dobrine se prodajajo in kupujejo po vsem svetu in imajo zaradi tega svetskoItržno ceno, ali ona ni enotna (ne glede seveda na carino in prevoznino). Ona zelo variira, ravno zaradi velikih kvalitelnih razlik. Tako ceno zamoremo imenovati »nepravo ali nepristno svetskoItržno ceno«.

»Pravo ali pristno svetskoItržno ceno« pa imajo proizvodi, ki imajo golove kvalitelne tipe ali z drugimi besedami, ki se dajo zaslopali, tako da je kvaliteta že od vsega začetka jasno označena po predležečih vzorcih. Takih svetsko-Itržnih predmetov s svojimi »standard-lipi« je vse polno (posebno iz Iekslilne in kovinske branše, pa tudi iz področja agrarne produkcije).

V časih, ki še ne ležijo prav daleč za nami, se ni moglo govoriti o kaki svetski ceni, temveč cena ene in iste dobrine je bila tudi v deželah, ki niso bile prav razdaljene, zelo različna. To je šlo tako daleč, da je bila cena ene in iste stvari celo v različnih mestih iste dežele zelo različna. Vzrok tej pojavi moramo iskati v pomanjkljivih Iranspornih sredstvih, posebno pa v nedostalku možnosti hitrega priobčevanja sporočil, ker je bil Ielegraf tedaj posebno po prekomorskih pokrajinah še nepoznan, oziroma šele v začetkih. Iz prekomorskih pokrajin pa do polaganja kablov sploh ni bilo mogoče dobiti poročil drugače kakor z Iadjami, ki so pa seveda veliko bolj počasi vozile kot danes. Z izpopolnjenjem Iranspornih sredstev, osobito pa s prepreženjem kontinentov in oceanov z mrežo Ielegrafov in kablov so se dežele zblížale. Cene ameriških svetskoItržnih predmetov se javijo v najhitrejšem času na evropske borze in vplivajo Iukaj na ceno (n. pr. na žito).

Akoravno imajo svetskoItržne dobrine tendenco, da se v ceni kolikor mogoče izenačijo, igrajo vendar, ob sebi umevno, Iransporni in zavarovalni stroški pri cenah svetskoItržnih dobrin važno in pomembno vlogo z ozirom na oddaljenost proizvajajoče in trošče zemlje, posebno pa z ozirom na večjo ali manjšo važnost pošta, ki ga morajo te dobrine izvršiti, da dospejo na svoj cilj. Iz teh in nekaterih drugih vzrokov (o katerih bo pozneje govor) navzlic tendenci po enotni svetskoItržni ceni poglavitnih svetskoItržnih dobrin cene teh dobrin na različnih borzah različno nahirajo.

Umevno je, da bo cena žila v Chicagu nižja kakor pa v Londonu, ker pride v poštev železniški prevoz od Chicaga do New Yorka (ali kake druge Iuke) in morska vožnja od New Yorka do Londona ter zavarovalnina.

Kakor poprej omenjeno, je poslanek svetskega Irga rezultat najnovejšega razvoja svetskega gospodarstva, posebno pa promelne tehnike, počenši v približno petdesetih letih preteklega stoletja. Svetski trg predpostavlja, da zamorejo različne dežele ponuditi svoje proizvode za približno enako ceno na neki golovi ločki sveta. Ta cena pa je zopet

odvisna ne samo od približno enakih produkcijskih stroškov, temveč pred vsem od prevoznih stroškov v različne dežele. Kajti šele višina teh prevoznih stroškov omogoča deželam, ki delajo pod približno enakimi produkcijskimi pogoji, ki so pa zaradi velikih oddaljenosti ločene od potrošačev, da morejo z drugimi konkurirati. (Dalje prihodnjič)

Jan Zbiral:

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

V svojih črticah iz zgodovine ljubljanskega in hkratu ostalega trgovstva po slovenskih in sosednjih deželah smo dospeli do 17. veka. Življenje takratnega našega trgovca, lesno zvezano z neprestanimi državnimi, političnimi, celo verskimi boji, je bilo skoraj neprestano združeno z ljulo borbo za obstoj in napredek. Trgovski stan je bil vzlic raznim vladarskim patentom nezaščiten, konkurenca med poklicnimi in kmetijskimi trgovci je zaradi nasprotna interesov meščanov in plemičev postajala vedno neznosnejša. Zmeraj iznovega so se priloževali pravi trgovci, zmeraj iznovega se je natančno določalo, s čim sme trgovati kmet oziroma plemič, a anarhija je obstojala nadalje, ker je bila koristna — vladarjem in njihovim kreaturam.

V generalijah z dne 23. decembra 1601 je določil deželni knez, da imajo meščanski trgovci pravico tržiti z vinom, železom, sedli, žebli, podkovami, suknom, platnom, sukancem, kožuhovino, kramarsko robo, z dišavjem in specerijo, z ustrojenimi kožami in usnjem, s klobuki in čepicami, z noži vseh velikosti, s svilo, oljem in medom, z bakrom, medenino, svincem, cinom, pavolo in pavolnatimi izdelki, puškami in sploh orožjem, zlatnino in srebrnino, živim srebrom, cinobrom, dragulji, smokvami, rižem, solitarjem, voskom, žveplom, steklom, galunom, rožiči in mandlji, milom in vinskim kamnom.

Kmetje pa naj trgujejo z žitom, lesom za zgradbe in drvmi, z deskami, z živino, perjadjo, jajci, ribami, raki, z domačim platnom in domačim suknom, zeljem, mlekom, sirom, surovim maslom, z ogljem, obroči, rešeli in sili, domačimi plahlami in koci, s sadjem, prekajeno svinjino, salom in slanino, s česnjem in čebulo, z domačim vinom in soljo, zamenjano za vino in domače pridelke, s solitarjem, železom, pridobljenim z zameno, ter sploh z vsemi pridelki domačih poljan in gozdov ali z izdelki domače, hišne obrti. Prekupavati je smel edino pravi meščanski trgovec, ne pa kmet. Prepovedano blago so smeli kmelu pravi trgovci zapleniti. Polovica zaplenjene robe je pripadala državi, polovica pa zaplenjavalcu ali ovaditelju. Tudi gosposki, ki bi postopala mlačno, je bila zagrožena kazen.

Ljubljansko trgovstvo je tedaj poprijelo inicijativo za složno postopanje vseh mest in trgov na deželi proti kmetijskim in plemijskim kazi-trgovcem. Z okrožnico so povabili vse zunanje prave trgovce na skupno zborovanje dne 2. septembra 1602 v Ljubljano s pripombo, da se s trgovsko samoobrambo docela strinjala ljubljanski vicedom in ljubljanski magistrat. Na shodu se bo razpravljalo, kako zadušiti kmetiško trgovstvo, kajti tudi vicedom hoče pomagati mestom in trgov.

Na ljubljanski trgovski shod so dospeli trgovci iz Kranja, Kamnika, Radovljice, Metlike, Kostanjevice in Krškega. Posvelovanje se je vršilo na magistratu in je shod sprejel predloženo pritožbo na nadvojvodo v Gradcu. V svoji pritožbi so povdarjali naši trgovci, da se plemstvo za vse prepovedi in ukaze nadvojvod in cesarja prav nič ne spremeni, da pokupuje vse domače pridelke in dovoljuje celo tujim trgovcem iz Gorice, Trsta, Reke, iz rimske marke in z Benečanskega trgovati, kupovati in odvažati. Kmetlje prodajajo žito i. dr. tujim trgovcem, tako da je slar pšenice od 4 gld 10 kr. že skočil na 7 gld 50 kr. Na mestnem trgu je videli le še redkokdaj kmetla z žitom, a kdor pride, ga drži tako visoko v ceni, da ga meščan ne more kupiti. Ker gre malone vse žito na Reko in na Beneško ter sta Koroška in Štajerska zaprli ceste s Kranjskega, se je naravnost bali, da naslane po meslih in trgih lakota, zakaj menda vse graščinske žitnice so izpraznjene.

Uspeh ni izostal: nadvojvoda je 23. decembra 1602 ponovil svoj odlok z islega dne 1601. l. Tedaj so postali Ljubljančanje energični in so se zatekli k samopomoči: začeli so izvrševati z dvema patentoma jim dovoljene konfiskacije. L. 1603 so zaplenili robo lilijskim trgovcem, ker niso bili meščanje; nekemu Kamničanu, ki ni imel dovolj izkazanega meščanstva, so ustavili robo v Vipavi in jo držali v zaporu, dokler ni kamniški mestni sodnik potrdil, da je trgovec resnično meščan; takisto so storili nekemu trgovcu iz Kamne Gorice, ki je bil na poti z železnino v Krško in celo velefužinari Buccelliniji v Železnikih so imeli otepanja z Ljubljančani itd.

Dne 20. februarja 1609 so prejeli Ljubljančanje dovoljenje, da zapode iz mesta vse krošnjarje, ki so smeli prihajati v Ljubljano le ob sejmskih dneh. Nadvojvoda je 23. aprila 1609 ta svoj ukaz ponovil izrečno proti tržaškim in vsem, v Ljubljani ne stalno prebivajočim kramarjem, krošnjarjem in trgovcem, ki niso meščanje. Ti niso smeli nobenega kakršnegakoli blaga prodajati niti na drobno niti na debelo, izvzemši ob velikih ali malih sejmih. Toda tudi ob sejmih so morali v Ljubljano dopeljano ali prineseno ali pritovorjeno robo dali tri dni najprej meščanom na razpolago in nakup, potem šele so smeli svojo robo prodajati tudi tujcem in nemeščanom. V Ljubljani pa so smeli ostati le osem dni ter nato tudi z neprodano robo odrinili. S tujimi veletržci pa niso smeli sklepati tuji trgovci in kramarji v Ljubljani nikakih pogodb.

A niti zagovorniki kmetiškega trgovstva niso mirovali ter so se branili proti predpravicam mesnega trgovca. In ne brez uspeha. L. 1604 je Ferdinand II. določil, da se ne sme ovirati trgovcev z železnino, ako so že v prejšnjih časih trgovali z železom, žebli in drugo železno robo, in l. 1609 je vicedom opozoril prave trgovce, da v policijskem redu železo ni izvzeto ter se torej sme z njim trgovati.

Tako so se delale v jedva pridobljenih trgovskih pravicah zopet nove luknje, izjeme, ki so demoralizirale. Ljubljanski trgovci so ugovarjali in so 1612. leta poslali celo deputacijo v Gradec na vlado. Značilno pa je, da je ljubljanski magistrat poslal nekemu uradniku v graški vladni pisarni lep kos platna, da bi se zavzel za želje ljubljanskega trgovstva.

Brez podkupovanja pač ni v lisli dobi nihče prišel do svoje pravice; mazali se je pa moralo vso lestvo od najnižje do najvišje prečke. To je bila draga borba in dolgotrajna procedura. Ker pa so podkupovali sluge, uradnike, prve svetovalce in končno vladarja samega z desne in

z leve, odspredaj in zadaj, sorodnike, prijatelje, žene in otroke vplivnežev, so imeli pač vsi — od »pucfleka« do kronanca — vedno imenitno »zarado«. Tako je trgovce pač vsak dekret in vsak patent veljal vedno iznova težke denarje.

L. 1618 spočetka januarja je dospel od Ferdinanda II. nov dekret v Ljubljano, s katerim je ukazal deželni gosposki, da je s kmeliškimi trgovci prepovedane robe postopali kakor s kontrabandarji. Takih »tíhočapcev« je bilo izredno veliko število iz Cerkelj, Ljubljane, Kamnika, Skofje Loke in z Dolenjskega; prinašali so svojo robo na male sejme, napravljali nove sejme in trgovali celo v Linz ter močno škodovali ljubljanski, z Linzem zvezani trgovini in obrti.

(Dalje prihodnjič)

Peter Silec:

Dva trgovska sotrudnika

Delavcev, pomočnikov in vajencev najde trgovec zmerom lahko, kolikor le hoče, toda vodilni duhovi so še vedno redki kakor demanti. Ako išče trgovec prvovrstno moč, odlično po sposobnosti, vsega zupanja vredno po značaju in fizični vztrajnosli, je navadno v sliski in zadregi. Ponudnikov je mnogo, a ko jih rešeta, ne ostane v rešetu nazadnje prav nihče.

Kje so mladi ljudje, ki bi bili sposobni, inicijativno in preudarno sodelovali pri vodstvu trgovine, ki se urno vžive v novo podjetje, ki znajo zrelo, temeljito predelano misel jasno razložiti in jo izvršiti, na strokovna vprašanja logično in zanesljivo odgovarjati, o pogajanjih točno in gladko poročati, svoje predloge podajati v analitično pregledni in jasno razdeljeni obliki, sestaviti v zapletenih primerih vendar prozorno bilanco, tujo bilanco naglo pregledati in ugotoviti njeno pravilnost, napisati pogodbo, ki je veljavna pred oblastjo po vsebini in formi ter od tujca predloženo pogodbo v vseh možnih posledicah pregledati?

Kje so taki mladi možje? Ali pa morda s tem zahtevamo preveč od bodočih samostojnih trgovcev?

Še so, a zelo redki; mnogo pa jih je, ki so ljubosumni na bolje plačane tovariše in ki nočejo razumeti, da se mora plačilo ravnati po uspehih, ne pa po letih ter da je še vedno veljavno načelo: Kdor nikoli več ne slori, kakor zasluži, ne bo nikoli več zaslužil, kakor bo sloril. In kdor dela le v neprestani misli na zaslužek, ne bo nikoli dober, uvaževan delavec.

Paul Lechler pripoveduje v svoji knjigi »Geschäftserfolg und Lebenserfolg« sledečo anekdoto iz resničnega trgovskega življenja:

»Dva mlada trgovska pomočnika sta bila sprejeta istega dne v isti trgovini za enako plačo. Ali pa je tako tudi ostalo? Ne, kajti eden — recimo mu A — je napredoval v plači naglo navzgor, drugi, B, pa je ostal v svoji prvotni skromni poziciji. Seveda je postal B za to nezadovoljen, a žal, ne sam s seboj, nego s šefom, ki je bil po njegovem mnenju krivičen. Nekega dne se je pritožil. Šef ga je mirno poslušal in izjavil, da mu rad razloži, zakaj mora imeti A večjo, a B manjšo plačo.

»Gospod B«, mu je rekel, »prosim, pojdite na trg in pozvedite, kaj bi nas lahko zanimalo!«

B je odšel in se kmalu vrnil s poročilom, da je na trgu le en voznik z vozom rži.

»Koliko?« je vprašal šef. B pa je zopet pograbil klobuk, tekkel na trg ter se urno vrnil s poročilom: »Štirideset vreč!«

»Po čem?«

B je tekkel še tretjič na trg in prinesel končno popolno informacijo.

»No«, je dejal šef svojemu B, »zdaj se pa tukajle lepo odpočite in ne govorite nobene besede, a dobro poslušajte!« In šef je poklical A ter mu je velel: »Prosim, pojdite na trg in pozvedite, kaj bi nas lahko zanimalo!«

A se je zamudil dalje časa, a ko se je vrnil, je poročal: »Na trgu stoji kmet z vozom, na katerem ima 40 vreč rži po toliko in toliko, a se bržčas zadovolji tudi z nižjo ceno, ker ni kupcev. Rž je prvovrstno blago: evo vzorec! Kmet pa ima tudi pet vreč najlepšega ovsa, ki je zelo ceno, in evo tudi vzorec!« Ker je pravil domači skladiščnik, da mu ovsa kmalu zmanjka, svetuje A kupčijo takoj skleniti; zato je povabil kmeta kar s seboj...

Šef je stopil k B in ga vprašal tiho:

»Ali ste slišali? — Ali zdaj razumete, zakaj ima A večjo plačo kakor vi?«

Molče je odšel B iz pisarne in nedolgo nato tudi sploh iz te trgovine...

Iz te anekdote je pač vsakomur takoj jasno, da je bil B nesposoben, a A sposoben mlad trgovec, ki je lahko kmalu postal samosvoj vodja trgovine.

A zakaj je bil med njima tak razloček? — Nič se ne motim, ako trdim sledeče:

B je bil ljubitelj rednega uživanja alkohola in nobena noč mu ni minila, ne da bi poselel najprej gostilno in nato še kavarno. Brez alkohola, vina ali žganja, kvart in hrupnega prepiranja si lepe in vesele družbe sploh ni mogel misliti, zakaj dobre volje je mogel biti le, kadar je bil nekoliko ali zelo alkoholiziran. Tako je imel B vsako jutro težko glavo ali celo hudega mačka. In bil je čmeren, nervozen, raztresen. Nikoli ni utegnil čitati knjige in v novinah je z naglico iskal le senzačnih novic. Ako je bil brez denarja, je šel slabe volje spat in se je še v sanjah togotil na »krivični« svet, ki ga zolira in prezira ter zapostavlja za tovarišem, ki ni nič boljši, nič pametnejši, nič starejši, a »ima le prokleto srečo, da se je šefu vsedel v srce«. Tak je bil pač B.

A pa je bil mladenič čisto drugačne vrste. Držal se je gesla: Z vsem sem lahko zadovoljen, le s seboj nikoli! In zato se je učil in vzgajal sam nepreslano.

Življenje zahteva od vsakogar, ki hoče napredovati, ne le dobrega dela, nego tudi dobrega značaja, dobre omike in olike, takta in manir ter različnih vrlin, ki nas delajo v družbi simpatične.

A se je brez dvoma zavedal, da so takšno nastopanje, uljudnost in uslužnost priporočilna pisma, ki si jih človek lahko napiše sam in ki so vedno in povsod tako močna, da odpirajo celo zapečateni duri. Prijaznost se vedno obrestuje, zakaj roka roko umiva in uslužnost rodi vedno usluge. In A je bil pač tudi hvaležen človek, zato vsakomur prijeten ter je imel povsod prijatelje. V krčme sploh ni zahajal, ako ni mo-

ral zaradi poklica, a pazil se je, da ni pil nikoli preko mere. Tem več pa je zahajal v knjižnice, si izposojal poučne, strokovne in zabavne knjige ter jih čital. In čital je vsak dan novine, domače in tuje, ter se zanimal predvsem za gospodarska poročila, vesti z borze in raznih tržišč. V družbi je bil izbirljen ter je stremel vedno za tem, da je prihajal med ljudi, ki so bili uglednejši in izobraženejši: hotel je izkoristiti tudi svoj svobodni čas s tem, da je poslušal modrejše in izkušenejše od samega sebe. Svoje mnenje je izrekal vedno odločno, a nikoli sirovo in brezobzirno. Zavedal se je, da je mlad in da ima vsaka reč več strani, več lic ter da so okusi in nazoni različni. Tako je bil previden v svojih izdihvah, a molčeč glede slabosti drugih. Kjer se je opravljalo in načeloma zabavljalo, tam ni obsedel, nego je čim prej izginil. V vsakem položaju je izkušal ostati miren in si je pomagal rajši s šaljivko, nego bi postal osoren ali celo grob.

Rad je bil vesel, a zahajal je le v družbo, kjer je pridobival na kulturi in civilizaciji, kjer se ni mlatila le prazna slama in kjer je vladal vedno dostojen ton. Tako je prihajal v službo vedno prespan in trezen, o pravem času in je ni zapuščal, dokler ni dela dovršil. Zakaj delo ga je veselilo in dosežen uspeh mu je bilo najlepše plačilo. Bil je pri delu natančen, vesten, točen ter je delal rajši počasi in dobro, nego urno, a zanikarno in površno. V pogovoru je bil skrajno resnicoljuben; ako na vprašanje ni znal odgovoriti takoj, si je izgovoril čas, da reč premisli in prouči. Rajši pa je povedal sebi in šefu neprijetnost, nego bi bil lagal.

In bil je brez domišljavosti, stremeč vedno za onimi, ki so bili boljši, izurjenější, daljevidnejši. Stremeč neprestano višje, je zaupal vase in v svojo sposobnost ter bil prepričan, da sta marljivost in poštenost edina pot, ki dovede vsakogar do prave sreče.

Tak je bil pač sohrudnik A. In ako govorimo še vsplóšnem, moramo reči:

Nihče ni bolj dolžan, da s svojim denarjem dobro gospodari, da vzdržuje ravnotežje med prejemki in izdatki, kakor trgovski uslužbenec. Trgovski sohrudnik, ki »ne izhaja« ali ki ima celo dolgove, je nemogoč, zaupanja nevreden človek. Kdor jemlje predujme, je navadno kmalu pri kraju s svojim kreditom. Seveda se tudi najbolj ekonomičnemu, preudarnu štedljivemu človeku zgodi, da nenadoma zaide v denarno stisko. Toda tak primer je le slučajen in popolnoma izjemen: bolezen, smrt, nesreča... Kdor pa jemlje predujme le zato, ker ne zna živeti z računom, ker vsak mesec ponesreči pri igri, v krčmi ali na zabavišču, mora kmalu viseti le na pumpih. Večna skrb mu vklepa vse druge misli ter mu ubija zanimanje za poklic. Raztresen je, površen, zanikarn, in gospodar ima le jezo ž njim. Kdor z lastnim imetkom ne zna gospodariti, ne uživa zaupanja, da ne dela hotoma škode podjetju in da bo prej ali pozneje rad ali nerad nepošten.

Le tišči mladi sohrudnik, ki si zna prilgovati in se zna odrehati, postane dober, soliden trgovec, ki bo izlahka našel povsod kredit, odprle blagajne in odprla skladišča ter dejansko podporo na vseh straneh.

Carnegie, ameriški multimilijonar, je nekoč dejal mladim trgovcem: »Zanesljiv znak bodočega trgovskega sodruga in milijonarja se kaže v tem, da njegovi dohodki vedno presegajo njegove izdatke. Štediti začnjenja že isiega dne, ko začnjenja služiti. Čisto vseeno je, koliko prištedi; važno pa je, da štedi kolikor more. Nalagajte prihranke vedno v do-

bičkonosno reč; ni treba, da so to državni papirji. Toda nikoli ne igrajte s svojimi prihranki. Celo majhni prihranki postanejo temelj kreditu, čegar višina nas preseneti. Kapitalisti imajo v štedljivega mladega moža vedno zaupanje. Za vsak stotak grenko prištedenega denarja vam posodi Midas, ki zmerom išče kompanjonov, vselej tisočake, za vsak tisočak petdeset tisočakov. Stari kapitalisti ne iščejo kapitala, nego moža, ki je dokazal, da ima sposobnost kapital ustvariti, moža, ki je v discipliniranju samega sebe znal kapital prištediti. Čebelsko nabiranje izdaja bodočega milijonarja.«

Preden prosi sotrudnik za izboljšanje plače, naj uvaža šefov položaj in uspešnost podjetja. Ako dovoljuje šef poviške radovoljno in se dovolj zanima za sposobnosti in delo svojih pomočnikov, stori pomočnik pametneje, da počaka. Pri šefih trše dlani pa naj naslopi pomočnik s svojo željo mirno in dostojno ter se ne izpozablja niti napram brezsrčnim skopuhom. Zakaj tudi takih je med trgovci. Ako pa niti najlepša manira ne izda, se naj pomočnik čim prej ozre po drugi službi.

Nepošteno je, jemati provizije od dobaviteljev trgovca za usluge, ki so podjetju škodljive. Takozvane šmiraže podkopujejo trgovsko moralo, uničujejo zaupno razmerje med šefom in uslužbenci in so kaznive prav tako, kakor tatvina. Sprejemanje šmiraž pomenja najgrše zlorabljanje šefovega zaupanja, zakaj pomočnik, ki iz koristolovstva zavaja svojega gospodarja k neugodnim naročilom in nabavam, je izdajalec, ki ne zasluži nobenega pardona.

Sotrudnik na dopustu naj ne pozablja, da je še vedno odgovoren svojemu šefu; zato ne bo zlorabljal dopusta sebi, svojemu zdravju in svojemu delodajalcu na škodo in sramoto. Moder trgovski sotrudnik izkoristi dopust v okrepitev svojega telesa, svojih živcev, v osvečenje svoje energije in v dvig svoje življenske radosti. Poišče si torej duhovito humorne in umetniške zabave, ki mu razširja duševno obzorje, ga popolni v izobrazbi in dobrem okusu, uživa lepo naravo, morski in gorski zrak ter poluje odprli oči in ušes: tu najde novo dekoracijo, tam novo idejo, s katero se bo doma lahko postavil. Kdor prekorači svoj dopust, je brezvesten proti svoji tvrdki in tovarišem ter ne zasluži nobene obzirnosti.

Da obleka dela človeka, velja predvsem za trgovca. Umazan, slabo, neokusno oblečen, telesno ne dovolj negovan trgovski sotrudnik je odjemalcem zopr in šefu vedno le škodljiv. Kdor se oblači čedno in čisto, pa upravičeno vzbuja prepričanje, da je tudi v svojem delu čeden in korekten. Trgovski sotrudnik naj ne bo niti suženj mode, niti naj ne bo zastarel in zato smešen v svoji noši. Kdor je moder, ne bo maral biti niti prvi, ki se oblači po najnovejši modi, niti ne bo hotel biti zadnji, ki se oklepa še stare mode. Pazil pa bo predvsem na svoje perilo in ne bo hotel štediti pri perici. Obutev mu bo vedno udobna in čedna, kajti razhojene pete in nezlikani čevlji izzivajo pri vsakomur vlsk zanemarjenosti in nesnažnosti. Skrbno umiti in obrti moški, ki si vsak dan goji nohtove na rokah in nogah, ki se umiva in koplje, je simpatičen odjemalcem, dobaviteljem in šefu.

So pa še razni telesni nedostatk, ki jih moder trgovski sotrudnik skrbno zakriva ali odstranja: škrbasti, črni zobje, poteče se noge, slaba sapa, ozebljine na rokah in nogah, polne mrzle roke in še marsikaj. Za vse se najde zdravnika in zdravila.

In izraz obraza naj bo trgovskemu soštrudniku vedno prijazen in ljubezniv, toda ne sladkoben in topo se smehljajoč, nego mirno uslužen, zrcalo notranjega zadovoljstva in veselja do dela. Tak trgovec, mlad ali star, je tudi vedno simpaličen in privabljiv. Čim resneje deluje na svoji notranji izpopolnitvi, tem lepši in prikupnejši bo njegov nastop, tem jasnejši njegov pogled, tem ljubeznivejši in zmagovitejši njegov nasmeh. In ljudje se bodo poganjali za njegovo postrežbo, šef pa bo moral, hočeš nočeš moraš, priznati njegove uspehe ter mu prisoditi nagrado. Kdor se navadi logičnega razmišljanja in treznega presojanja, temeljitega opazovanja in raziskovanja vzrokov in posledic, ne bo imel nikoli topo raztresenega ali celo neumnega pogleda. Kdor vedno pošteno, odkrito in nesebično misli in deluje ter noče nikoli poznati zahrbtnosti, zlorabljanja tuje zaupljivosti in čemerne zavisti, bo izlahka vsakomur svobodno in prijazno gledal v oči. Povsod ga bodo spoštovali in cenili. In poslani trgovci, kakršnih je treba naši domovini in državi.

TO IN ONO

Davčna neenakost v naši državi

Po čemer že leta in leta teže naši prečanski kraji, se je sedaj zgodilo: Parlament se je pričel resno baviti z izenačenjem davkov v vsej državi. Glavno načelo, ki ima preveč vsako davčno zakonodajo, je: Enakopravnost vseh državljanov. Proti temu principu pa so naše vlade od prevrata sem v veliki meri grešile in povzročile med ljudstvom v pokrajinah, izčrpanih po krivičnem davčnem vijaku, silne vale ogorčenja, ki si daje duška predvsem v zadnjem času v mogočnih protestnih zborovanjih.

Na enem izmed takih zborovanj v Zagrebu je narodni poslanec dr. A. Pavelić iznesel nekaj številk, ki jasno pričajo o velikih davčnih krivicah z ozirom na razne dele naše kraljevine.

Po njegovih izvajanjih se v našem proračunu prikriva, koliko davkov plačajo posamezne pokrajine. To pač radi tega, da ni mogoče dognati, koliko davka plača Srbija in koliko ostali kraji ter v kakem razmerju in v čem gvo korist se izdaja denar. Od leta 1919—1926 je plačala Srbija s Črno goro 22,72% neposrednega davka, ostale pokrajine pa 77,28%. Pri posrednih davkih pa je razmerje še nepovolnejše, kajti od njih odpade na Srbijo s Črno goro največ 20%, a na ostale 80%.

Tako je plačala Srbija s Črno goro leta 1926 16,19% vsega prometnega

davka in 13,32% invalidskega davka, ostali kraji pa pri prvem 83,81%, pri drugem pa 86,68%.

Po predlogu proračuna za l. 1928/29 znašajo neposredni davki 992 milijonov dinarjev. Od teh odpade na Srbijo 248 milijonov, na ostale pokrajine pa 744 milijonov dinarjev.

Na trošarinah in taksah plača Srbija s Črno goro komaj 20%, ostali kraji pa 80%.

	Srbija Din	Ostale po- krajine Din
Trošarina	162,600.000	650,400.000
Takse	211,036.000	844,144.000
Carine	311,722.000	1.276,828.000

Na raznih monopolih plača Srbija s Črno goro največ 25%, ostalo trpe prečanski kraji.

Skupno plača Srbija s Črno goro na neposrednih davkih, trošarinah, taksah, carinah in monopolskih taksah približno 1132 milijonov dinarjev ali 21,78%, ostali kraji pa 4112 milijonov dinarjev ali 88%. Po tem torej prispeva Srbija s Črno goro v državno blagajno eno četrtino vseh dajatev, druge pokrajine pa tri četrtine!

Nato je dr. Pavelić obravnaval še proračune posameznih ministrstev in ugotovil pri vseh isto nesorazmerje glede bremen, odnosno glede participiranja na investicijah. Tako izkazuje n. pr. proračun ministrstva javnih del za potrebe Srbije in Črne gore 82,36%, za ostale pokrajine pa samo 17,64%. Ravnotako ne predvideva državni pro-

račun ničesar za mesto Zagreb, pač pa nudi Beogradu 10 milijonov dinarjev.

Iz navedenih podatkov je jasno razvidno, kako nujno potrebno je, da se strnejo vse stranke in vsi gospodarski krogi, ki jim je pri srcu ekonomski razmah in procvit naše domovine, v enotno falango ter rešijo najvitalnejše vprašanje našega obstoja: izenačenje davkov. Kajti zavedati se moramo zgodovinskega dejstva, da so doživele že mnoge države težke in pogubonosne pretresljaje radi krivične in neznosne davčne politike!

Konkurzi v letu 1927

Jugoslovansko društvo za zaščito upnikov v Zagrebu je izdalo statistiko konkurzov v toku l. 1927. Po njej se je gibalo število konkurzov v l. 1926 in 1927 v sledečih mejah:

	1926	1927
januar	61	79
februar	48	121
marec	103	149
april	77	77
maj	52	102
junij	84	77
julij	72	80
avgust	51	57
september	55	83
oktober	70	84
november	73	71
december	86	74

skupaj . 832 1054

Iz navedenih števil je razvidno, da je bilo v l. 1927 222 ali 26% konkurzov več, ko v prejšnjem.

Do 26. decembra 1927 je bilo registriranih točno 1044 konkurzov (računa pa se, da se je število do konca leta povečalo še za 10). Po pokrajinah je razdelitev konkurzov sledeča:

	1926	1927
Srbija in Črna gora	456	709
Hrvatska in Slavonija	115	113
Slovenija in Dalmacija	95	102
Vojvodina	124	89
Bosna in Hercegovina	42	31

Iz tega nam je jasno, da vlada najslabša gospodarska situacija v Srbiji in Črni gori, kjer so konkurzi narasli za 35'68% napram l. 1926.

Dolgovi naše države

Po podatkih dr. Dušana Mišića v božični številki beogradskega »Vreme-na« znašajo celokupni dolgovi naše kraljevine na podlagi kurzov z dne 1. decembra 1927 približno 31 milijard dinarjev. Sestojе pa se iz sledečih:

1. 7% invest. posojilo z leta 1921	Din	196,050.000
2. 4% posojilo z 1921	Din	125,390.000
3. 8% Blerovo pos.	dol.	15,250.000
4. 7% Blerovo pos.	dol.	30,000.000
5. 7½% boni za odkup orijent. žel.	fr.	119,977.264
6. 2½% vojna škoda	Din	4.202,606.000
7. 5% zunanje posojilo z leta 1924	fr.	200,000.000
8. Dolg Angliji	funto	2,068.843
9. Voj. dolg Angliji	funto	25,591.423
10. Voj. dolg Ameriki	dol.	26,450.000
11. Dolgovi po sporazumu v Innsbrucku	dol.	23,332.614
12. Predvojni dolgovi kraljevine Srbije	fr.	785,109.500
13. 5% londonsko posojilo	funto	216.340
14. Predvojni bank z leta 1913	fr.	9,600.936
15. Avtonomni dolgovi	Din	94,000.000
16. Dolg Nar. banki	Din	4.069,019.907
17. Viseči dolg	Din	1.200,000.000
18. Vojni dolg Franciji	fr.	1.897,296.240

Mednarodna bančna ustanovitev v Jugoslaviji

Wiener Bankverein, Banque Belge pour l'Étranger, Brüssel, in Basler Handelsbank, Basel, so prejele skupaj z odličnimi osebnostmi jugoslovanskega gospodarskega življenja koncesijo, da ustanove novo banko »Obće jugoslovansko bančno združenje« in sicer kot akcijsko družbo (Allgemeiner Jugoslawischer Bankverein, A. G.). Akcijski kapital novega instituta bo znašal 400 milijonov dinarjev, od katerega bodo pri konstituiranju, predvidenem v početku februarja, naprej emitirali 100 milijonov dinarjev, tako da bo pričel zavod svoje življenje z vplačanim kapitalom 100 milijonov dinarjev in z rezervami v znesku 25 milijonov dinarjev. Nova jugoslovanska velika banka bo nadaljevala zaenkrat predvsem posle beogradske in zagrebske podružnice Wiener Bankvereina, polagoma pa se bo plasirala tudi v drugih pomembnih jugoslovanskih mestih. Nastala pa je na podlagi paralelnih intencij Wiener Bankvereina, Dunaj, dalje z njim v ozkih stikih stoječe Société Generale de Belgique, Brüssel, in Basler Handelsbanke, Basel.

Poslabšanje konjunktura v Ameriki

Konjunktorni položaj v Zedinjenih državah kaže v letu 1927 napram prejšnjemu letu precej spremenjeno obliko. Po večletni perijodi naraščajoče konjunktura z vedno večjim proizvodnim in odjemnim volumenom je možno v

letu 1927 prvič zopet zaznamovali v vseh panogah ameriškega gospodarstva znatno mlačnost. Produkcija dobrin je občutno padla, odjemne prilike so se poslabšale, konkurenca pa poostрила. In tako je popolnoma v skladu z obćim gospodarskim razvojem, ako podjetniški duh ni kazal in našel onega udejstvovanja, kakor prejšnja leta. Vsote glavnice, ki so se investirale v novih podjetjih, so padle v primeri z letom 1926 na več ko polovico, kljub temu, da je bilo na razpolago dovolj kapitala. Gospodarski razvoj Zedinjenih držav v letu 1927 napram prejšnjemu letu nam kaže sledeča tabela, ki vsebuje nekatere važne gospodarske številke za prvih 11 mesecev:

Od januarja do novembra:

	1927	1926
	v milijonih ton	
Produkcija mehkega premoga	478'7	520'6
Produkcija antracita	74'7	77'0
Produkcija sirovega železa	33'5	36'0
Produkcija sirovega jekla	39'9	43'6
Produkcija avtomobilov, 1000 komadov	3.300'0	4.056'0
Konzum bombaža, 1000 bal	8.707'0	7.519'0
	v milijonih dol.	
Naročila žel. vozov	48'4	49'5
Število konkurzov	18.451'0	18.045'0
Konkurzi in obveznosti	599'7	563'3
Nove ustanovitve	4.369'0	10.096'0
Uvoz blaga	3.853'0	4.072'0
Izvoz blaga	4.458'0	4.345'0
Uvoz zlata	196'7	196'5
Izvoz zlata	123'6	108'5
Izplačila dividend	1.870'0	1.569'0
Emisije kapitala	6.989'0	5.300'0
Posojila mešetarjem	4.092'0	3.129'0
Borzni promet	3.045'0	2.718'0
Industrijski akcijski indeks	193'6	158'4
Indeks železniških akcij	140'1	117'7
Indeks v veliki trgovini	130'7	141'4

Splošno poslabšanje poslovnega položaja je sicer nekoliko zaustavilo likvidnost denarnega in kapitalnega trga, vendar je slednja predvsem v velikem obsegu koristila špekulaciji, kakor pričajo številke za borzni promet in jak dvig akcijskih kurzov.

Zakonita stabilizacija lire

V prvi polovici leta 1926 je pričela italijanska lira rapidno padati in je dosegla v mesecu avgustu svoj najnižji nivo. Naslednje mesece pa se je dvi-

gala in v mesecu maju 1927 zaznamovala svojo relativno stabilizacijo. V zadnjem času se je njen kurz ustalil na nivoju 18'2—18'5 lir za dolar, nova zakonita pariteta 19 lir za 1 dolar (92'45 lir za 1 angleški funt) pa je izbrana nekoliko nižje.

Borbo proti padanju lire je vodil sam Mussolini z vso energijo s pomočjo ameriških kreditov in repatriiranega italijanskega kapitala.

Kot pripravo za valutno reformo pa je smatrati ureditev novčarstva, ki je bila izvedena že leta 1926, in konsolidacija državnih dolgov.

Italija ima danes samo eno emisijsko banko. Obtok novčanic se je zmanjšal za polovico (1 milijardo) in se zamenjal s kovanim novcem. Državni dolg pri Banci d' Italia se je znižal od 6729 na 5225 milijonov, v nadaljnjih osmih letnih obdobjih pa bo popolnoma vrnjen. Ravnotlako se je znatno zmanjšal dolg »Consorzio Valori Industriali«.

Stanje banke se je v veliki meri izboljšalo, kar priča sledeči izkaz:

	20. avg.	20. okt.
	1926	1927
	v milijonih lir	
Rezerve zlata in deviz	1.947'3	1.901'1
Državni dolg	6.729'4	4.027'14
Menice	5.921'4	4.289'68
Račun Consorzija	3.381'08	2.341'97
Razna aktiva	3.529'9	12.256'02
Obtok novčanic	17.093'9	17.733'2

Najvažnejše so spremembe v zmanjšanju državnega dolga za 2002 milijonov, dolga za sanacijo za 1040 milijonov, povišanje zaloge zlata in deviz za 954 milijonov, razna aktiva za 8700 milijonov, med katere je gotovo šteti tudi večje zaloge deviz.

Drug važen problem, ki je istotako uspel, je bilo konsolidiranje državnih dolgov.

Ves notranji dolg je znašal 30. junija 1926 91'3 milijard lir, ki od njega odpade na viseči dolg 27'8 milijard. Dne 30. junija 1927 pa je štel ta dolg 90'3 milijard, od katerega je odpadlo na viseči dolg samo 5767 milijonov tako, da problem visečih dolgov ni več nevaren.

Hitro izvedena deflacija je povzročila nepovoljne posledice v gospodarskem življenju. Nastopila je težka depresija, ki se je izrazila v veliki brezposelnosti, v velikem številu konkurzov in (poravnani) insolvent, v zmanjšanem izvozu itd. V poslednjih mesecih pa se je položaj že bistveno izboljšal.

Vlada je podvela vse mere, da prilagodi gospodarstvo novemu kurzu valute. Indeks cen v trgovini na veliko je

padel od 691'35 v avgustu 1926 na 483'88 v septembru 1927, to je za 30%. Trajalo bo pa še gotovo dalje časa, predno bo prekoračena deflacijska kriza in šele čas po stabilizaciji bo pokazal, katere ukrepe bo treba podvzeti, da se zajamči miren in uspešen razvoj celokupnega gospodarstva.

Izvedba stabilizacije se opira na inozemske kredite. Tako Banca d' Italia predvsem na kredite 14 emisijskih bank v višini 75 milijonov dolarjev. Dalje bo nudila Italiji posojilo v znesku 50 milijonov dolarjev večja grupa inozemskih zasebnih bank pod vodstvom Morgana in s sodelovanjem Hambros Bank, N. W. Rotschild Sons i Baring Brs.

Raz te vidike je smatrati italijansko valutno reformo za zajamčeno in jo je le pozdraviti v interesu mirnega razvoja evropskega gospodarstva.

Čaršija

V našem javnem in gospodarskem življenju se bolj in bolj udomačuje beseda »čaršija«. Ker se »Trgovačke Novine« ne bavijo s filološkimi razmotravanji, se ne bomo zadrževali dalje ob tej besedi turškega izvora, pač pa prehajamo na idejno stran pojma, ki je postal v naši državi silen, velik in močan. Kadar se omeni beseda čaršija, tedaj se vulgarno misli na en del beograjske trgovske čefrte. Toda to je pogrešno. Pojem čaršije je mnogo večji, pomembnejši in usodopolnejši.

Čaršijo so stvorili svoječasno trgovci Cincari, ki so se nastanili v Zemunu in Beogradu kot posredniki ogromne trgovine med Levanto in zapadom. Ta cincarska čaršija ni imela drugih želja kot delati in zaslužiti (tradiiti i zaraditi). Bila je to ambicija pridobivanja kapitala, ki je največ nastajal iz tihotapstva. Tihotapilo se je vse, kar je prišlo pod roke, posebno pa je postala trgovina z orožjem in njega tajno prenašanje v Turčijo izvor marsikaterega bogastva. Cincari niso izbirali sredstev za dosego svojih ciljev, zato pa so svoje grehe in svoje duše odkupovali z bogatimi darili cerkvam in verskim ustanovam, zapuščajóci cela premoženja v dobrotelne in kasneje v srbske narodne svrhe, kajti cincarske rodbine so izumrle večinoma že v tretjem ali četrtem kolenu. Cincarska čaršija torej ni imela druge draži, kot trgovsko gospodarsko. Čaršija je predstavljala pridobivanje in bogastvo. Tekom časa je dobila čaršija drug obraz in druga stremjenja. Postala je radi svojega denarja in mednarodnega položaja sčasoma faktor javnega življe-

nja ter se je naravno vpletla tudi v politiko. Znatel del srbskih politikov izvira iz direktnega potomstva Cincarov in Orkov in se jasno odraža to po reklo v vsem njihovem javnem delu. Neskrupuloznost v pridobivanju, govorjenje protivno mišljenju, neskrupulozno laganje, izrabljanje vseh zvez potom svakinj in drugih ženskih bitij, je karakteristično za pojmovanje in mentaliteto teh ljudi, ki so dali beograjski čaršiji obeležje neke vrste orientalske »kamarile«. Nobeno sredstvo, kot v prošlosti, jim ni toliko slabo ali manjvredno, da ga ne bi uporabljali za doseganje svojih ciljev. V tem stremljenju je vsa čaršija brez izjeme solidarna. Sicer ima katerikrat medsebojna razračunavanja, toda pri pridobivanju bodisi materialnih dobrin, bodisi socijalnih in političnih pozicij je čaršija složna do skrajnosti.

To se je najbolje pokazalo prošle dni. Gospodarstvo Hrvatske in Slavonije, posebno pa gospodarski krogi Zagreba, med katerimi igra ravno trgovski stalež najvažnejšo vlogo glede plačevanja davka, so manifestirali prvič na dosedaj neobičajen način proti nepravničnim, neznosnim in škodljivim davkom. Čaršija je ostala gluha za protest Hrvatske in Slavonije in je celo preko svojih zvez naročila beograjskemu tisku, ki je ves v njenih rokah, da čisto enostavno z molkom preide manifestacije.

Čaršija vé, kaj dela. Ona vé, da gre vsak onstran Donave, Save in Drine manj vplačani davčni dinar v njeno škodo. Kajti čaršija ima svoje roke že od prevrta sem v blagajnah državnih financ. Čaršija se neposredno in posredno okorišča z državnimi dobrinami in mukami naroda. Ne le to. Čaršija z vsakim svojim korakom, s svojim delom in metodami uničuje kredit države. Beograjska čaršija je prevarila za milijone angleške trgovce, ki so ji kreditirali robo. In kaj vidimo sedaj? Naš minister financ pošlje po Evropi in išče posojila, ali mesto posojila dobiva odgovor: izvolite, gospod minister, spomniti beograjsko čaršijo, da najprvo uredi svoje obveznosti iz vojne in povojne dobe, ker želi Anglež najprej čiste račune — kot tudi mi prečani.

Dejstvo je, da v tej ubogi državi ne vlada niti vlada, niti parlament, nego čaršija preko svojih načelnikov v ministrstvih. In čim zapazimo to dejstvo, moramo spoznati, da je treba proti tej čaršiji stvoriti v naših prečanskih krajih protiutež, našo čaršijo, ki se mora navaditi neskrupuloznosti in se otresti

gosposkih form občejanja z onimi, katerim se mora argumentirati z argumentom, pred katerim padejo vedno na kolena. A ta argument so njih lastne metode. Spoznati moramo, da tam kjer se pleše »vranjanka«, ni na mestu valček ali čarlston.

Poslednje manifestacije naše privrede so dokaz njene solidarnosti. Ta solidarnost, ki se je manifestirala tako odločno in neustrašeno, se mora gojiti dalje, mora se izgraditi in izkoristiti.

Gospodarski krogi, in seveda med njimi tudi trgovski stan, morajo biti zastopani v mestnih občinah, oblastnih samoupravah in naravno tudi v narodni skupščini. Vprašanje gospodarskega sveta se odgaja le radi tega, ker ga pridobitniki doslej niso reklamirali na oni način, katerega Beograd razume. Privredniki prečanskih krajev morajo sleči rokavice in nastopati tako, kot jim narekujejo edino njihovi interesi.

»Trgovačke Novine«

GOSPODARSKA KNJIŽEVNOST

Privredno Tehniška Biblioteka v Beogradu je pod uredništvom Ante Tevža izdala drugo svojo knjigo pod naslovom

Problem veštačke nafte

(problem umetnega sintetskega petroleja),

ki jo je napisal naš rojak ing. Fran Podbrežnik s sodelovanjem ing. Schmideka.

Knjiga je pisana v ekavskem, Slovenem lahko umljivo narečju in v latinici, kar odgovarja enotni jugoslovanski tehnični literaturi.

Knjiga obsega 160 strani s slikami, tabelami, preračuni za inštalacije in fabrikacijo.

Celočno vprašanje umetnega petroleja (benzina) je v tej knjigi obdelano s stališča naše države, možnosti fabrikacije iz naših sirovin (lesa, alkohola, oglja itd.).

Predgovor je napisal ing. Novak Dopolović, šef laboratorija za unapredjenje industrije i zanatstva pri ministrstvu trgovine.

V knjigi je najprej opisana svetska ekstrakcija sirovega petroleja, metode eksploatacije in rafinacije, spreminjanje težkih petrolejskih olj s pomočjo krakinga ali katalize v lahek benzin. V drugem poglavju opisujejo avtorji zamenjavo petrolejskega benzina v avtomobilskih motorjih in sicer najprej z benzolom, ki se dobiva pri suhi destilaciji premoga. Dodani so tudi preračuni za eventualne inštalacije v naši državi.

Dalje je mogoče zamenjati benzin s špiritom in tudi z metilnim alkoholom, ki se dobiva iz lesa. Opisani so procesi, kako bi se mogel špirit, katerega danes dobivamo iz melas in škrobnih substanc, dobivati direktno iz lesnih

odpadkov pri naših žagah. Pa tudi iz karbida bi nam bilo mogoče pridobivati špirit za avtomobilski promet.

Pri tovornih avtomobilih se da benzin nadomestiti z ogljem iz drv. V knjigi so opisani generatorji za avtomobile in racionalno dobivanje oglja v avtomatičnih premikajočih aparatih. Tak nov tip je izumil sam pisec ing. Fran Podbrežnik.

Benzin se da nadomestiti tudi z oljem iz smol, katere bi lahko dobivali iz naših borovih gozdov (posebno v Bosni in Crni gori), potem z naftalinom, ki se dobiva pri destilaciji gasa.

Sintetski benzin se dobiva tudi iz vodenega plina, ki nastaja pri gorenju premoga v prisotnosti vodene pare.

Vegetalna in animalna olja (kakor n. pr. laneno) se dajo tudi spremeniti v benzin. Petrolej bi se dal ekstrahirati tudi iz naših bituminoznih škrlincev.

Se zanimivejši in obširnejši je sledeči del te knjige, kateri govori o premogu in o njegovem spreminjanju v benzin z destilacijo pri nizkih temperaturah ali pa po metodi hidrogenacije dr. Bergiusa. Avtorji svetujejo za naše prilike le destilacijo pri nizki temperaturi v specialnih retortah, ker se na ta način dobiva ne le benzin, nego tudi polukoks, ki je pravzaprav umetni antracit. Pokazana je ogromna važnost takšnih inštalacij posebno za Slovenijo, kjer bi lahko naš premog z malo kalorično vrednostjo spreminjali v premog z visoko kalorično vrednostjo in obenem dobivali benzin. — Opisano je tudi briketiranje našega premoga in uporaba destilacijskih plinov za mesno razsvetljavo in kurjavo. Tudi iz šote ljubljanskega barja bi se dalo po mišljenju piscev dobivati benzin.

V zadnjem poglavju je podana sinte-

za tega celokupnega problema umetnega petroleja (benzina) in je opisana vsa važnost benzina za našo državo v slučaju vojne.

Knjiga velja 40 Din in se naroča pri Privredno Tehnički Biblioteki v Beogradu (Knez Miletina ul. 70). Knjiga bo dobrodošla vsem interesiranim indu-

strijem, trgovcem, pisarnam, državi, premogokopom, Narodni Odbrani in splošno vsem fistim, ki se interesirajo za sintetski petrolej, za avtomobilistiko in avijacijo, ker je to prvo in edino kompletno delo te stroke v naši, a takorekoč tudi v svetški literaturi.

R.

DRUŠTVENE VESTI

† ANTON RAVHEKAR

Nenadoma je segla krula roka smrti v naše vrste. Dne 26. decembra 1927 je preminul ljubljenski trgovec Anton Ravhekar, vrli in požrtvovalni odbornik našega trgovskega društva »Merkur«. — Svojega vrlega in zavednega odbornika, ki se je marljivo udeleževal v društvenem življenju, je spremljal celokupni društveni odbor ter mnogo drugih članov na poslednji poti. V slovo mu je zapel društveni pevski zbor, prijatelji in društveni tovariši pa so mu poklonili sveže cvetje na prerani grob. Odvišen za cvečje nabrani denar, Din 830.—, pa se je v počaščenje pokojnikovega spomina dal društvenemu podpornemu skladu.

TRGOVSKI PLES V LJUBLJANI

Prireditveni odsek našega trgovskega društva Merkur je, kakor vsako leto, priredil tudi letos v soboto, dne 14. januarja 1928 v veliki dvorani hotela Union svoj tradicionalni trgovski ples. Nad vse pričakovanje odlično je ta prireditev uspela tudi letos. Dekoracije prostorov, organizacija, obisk in vse sploh je bilo sijajno in je dalo temu večeru toliko odličnosti, da more biti društvo s to prireditvijo v vsakem oziru zadovoljno. Merkurjev ples je torej ohranil v velikem tekmovalstvu predpustnih plesnih zabav, kakor vedno, mesto med prvimi.

Goste je sprejemal Merkurjev predsednik g. dr. Fran Windischer. To elinno prireditev so posejeli odlični predstavniki oblasti in gospodarskih krogov. Med drugimi so bili navzoči veliki župan g. dr. F. Vodopivec, brigadni general gosp. Vuković, francoski konzul g. G. Richard, konzul češkoslovaške republike g. dr. F. Resl, avstrijski konzul g. dr. Pleinert, belgijski konzul g. M. Dular, predsednik Zbornice T. O. I. g. Jelačin, podpredsednik Zbornice T. O. I. g. Ogrin, predsednik društva denarnih zavodov gen. ravnatelj g. Tykač, predsednik velesejma gospod Bonač, načelnik ljubljanskega gremija trgovcev g. Gregorc in številni drugi odlični zastopniki naše trgovine, obrli, industrije in denarstva.

Počastilo je prireditev, kar je treba zlasti pohvalno poudariti, tudi bratsko društvo Merkur iz Zagreba, ki je bilo zastopano po častni deputaciji, kojoj je vodil društveni predsednik g. Andrija Lovrić.

Ples sta otvorila podpredsednik društva g. J. J. Kavčič z g. dr. Brett-Naglasovo, sledila sta jima načelnik ministrstva trgovine g. dr. Marn z g. Leskovčev, predsednik g. Jelačin ml. z g. dr. Windischerjevo, predsednik g. dr. Windischer z g. Gogalovo in drugi.

Največja zahvala za vzorno organiziran aranžma gre predvsem požrtvovalnemu delovanju gg. članov prireditvenega odseka z g. Fabianijem na čelu, kot tudi vsem sodelujočim gg. odbornikom. Gmotni in moralni uspeh tega odličnega večera je plod njihove požrtvovalnosti.

Priznanje gre tudi vrlému društvenemu orkestru pod vodstvom gospoda Vilka Lampeta, ob kojega zvokih se je prireditev razvila zelo živahno ter trajala do ranega jutra.

Posebna zahvala bodi izrečena vsem onim plemenitim udeležencem, ki so v svoji trgovski zavednosti podprli idealna stremjenja našega društva s preplačili.

Tajnik in blagajnik

GENE OGLASOM: Za enkratno objavo za celo stran Din 400.—, za pol strani Din 200.— četrtinka strani Din 120.— in osminka strani Din 70.—. Pri večkratni objavi se dovoli popust in sicer tri- do šestkrat 5 odstotkov in šest- do dvanaestkrat 10 odstotkov.